

**БЕЛАРУСКАЯ ІМІГРАЦЫЯ
І ДЫЯСПАРА Ў АЎСТРАЛІ
ЯК АБ'ЕКТЫ ГІСТАРЫЧНАГА
ДАСЬЛЕДАВАНЬНЯ**

Гэтая кніга — даніна маёй павагі й удзячнасьці беларусам Аўстраліі, якія змаглі цягам болей як паўстагодзьдзя свайго жыцьця на чужыне застацца сабой, захаваць сваю мову й любоў да Беларусі.

Гэтая кніга — спроба паказаць, чым жыла беларуская дыяспара ў адной з самых аддаленых краінаў, на чым трымалася яе жыцьцё, з чаго складалася дзейнасьць.

Гэтая кніга, магчыма, — толькі пачатак вялікага шляху ў вывучэньні гісторыі беларускай дыяспары. Яна й правакацыя, і дасягненьне адначасова. Правакацыя, бо мае на мэце ўзьняць перад навукоўцамі праблему неабходнасьці мэтанакіраванага вывучэньня здабыткаў беларускай культуры замежжа. Дасягненьне, бо ёсьць вынікам сур'ёзнай працы й супрацоўніцтва дыяспары й мэтраполіі.

Гэтая кніга ніколі б не зьявілася без дапамогі беларускіх арганізацыяў Аўстраліі: Фэдэральнай Рады Беларускіх Арганізацыяў у Аўстраліі, Беларускага Цэнтральнага Камітэту ў Вікторыі, Беларускага Рэзэрвовага Фонду, Беларускага Аб'яднаньня ў Паўднёвай Аўстраліі, Беларускага Культурна-Грамадзкага Клубу ў Сьднэй, а таксама бяз шчырай падтрымкі вялікай колькасці асобаў, сярод якіх: Аўген Груша (Мэльбурн), Алег Шнэк (Мэльбурн), сьвятой памяці Павал Гуз (Мэльбурн), айцец Аляксандар і матушка Тамара Грыцукі (Мэльбурн), Ганна Карп і Тамара Субач (Мэльбурн), Аўгенія Сідлярэвіч (Мэльбурн), Вера Шайпак (Мэльбурн), айцец Аляксандар (Кулакоўскі), Віктар і Іна Кавалеўскія ды іх дочки Аля й Тацьцяна (Адэляйда), Сьвятлана й Юры Жарковы (Адэляйда), айцец Міхась (Бурнос) і сьвятой памяці матушка Вольга Бурнос (Адэляйда), Уладзімер Акавіты (Адэляйда), Вера й Уладзімер Калесьніковічы (Адэляйда), Паша й Аксэч Чарнагаланы (Адэляйда), Ганна Ролсан (Адэляйда), Аўгенія Юрша (Адэляйда), сястра Ядвіга (Адэляйда), Міхась Лужынскі (Сьднэй), Валя й Мікола Антухі (Сьднэй), Ліза Бакуновіч (Сьднэй), Марыя Супрунчык (Сьднэй), Галіна Падгайская (Сьднэй), Акуліна Хаванская (Сьднэй), Марыя Алехна (Сьднэй), Вольга й Уладзімер Русакі (Ньюкасл, Аўстралія), Эва й Лявон Парэцкія (Канбэра), Слава Лягенчанка (Сьднэй), сьвятой памяці Міхась Раецкі-старэйшы (Пэрт), Вітаўт Кіпель (Нью-Ёрк), Лявон Юрэвіч (Нью-Ёрк), Алена Макоўская (Менск) і вялікая колькасць іншых, хто дапамагаў у паездцы на Аўстраліі й выданьні кнігі. Асобная падзяка належыць майму мужу Алегу, бяз шчырай падтрымкі й вялікай дапамогі якога не было б гэтага дасьледаваньня.

Наталля ГАРДЗІЕНКА

Спыніліся шляхі аж пад Паўдзённым Крыжам...

Алесь Салавей «Палядын»

ДА ПЫТАНЬНЯ ВЫЗНАЧЭНЬНЯ ПАНЯТКАЎ

«Эміграцыя», «дыяспара», «замежжа» — паняткі, якія часта ўжываюцца ў публікацыях, прысьвечаных розным аспектам жыцьця суайчыньнікаў па-за межамі Беларусі. Нягледзячы на ўяўнае падабенства, гэтыя тэрміны ня ёсьць сынонімамі й дакладнае іх вызначэньне неабходнае для правільнага разуменьня аб'екту й прадмету дасьледаваньня. У зьвязку з гэтым варта асобна спыніцца на акрэсьленьні згаданых паняткаў у тым іх разуменьні, у якім яны будуць фігураваць у дадзенай кнізе.

Пад тэрмінам «беларускае замежжа» мы будзем мець на ўвазе ўсіх беларусаў, якія ў выніку ўласнага выезду ў іншыя краіны або празь зьмены дзяржаўнай мяжы апынуліся па-за прасторай сучаснай беларускай нацыянальнай дзяржавы. Адзначаны панятак патрэбны, каб аддзяліць гісторыю савецкай і постсавецкай Беларусі ад падзеяў і працэсаў нацыянальна-культурнага жыцьця нашых суайчыньнікаў у грамадзтвах зь іншай тыльнай нацыяй.

Слова «дыяспара» мае шмат падобных і агульных па зьмесьце вызначэньняў і, паводле навукоўцаў, наогул не зьяўляецца навуковым тэрмінам¹. Аднак калі адысьці ад гістарычна-лінгвістычнага аспекту, а засяродзіцца на рэальнай зьяве, якую мы будзем называць «дыяспарай», то шырокую дэфініцую кшталту «ўстойлівая сукупнасьць людзей адзінага этнічнага паходжаньня, якая жыве за межамі свайго гістарычнага радзімы й мае сацыяльныя інстытуцыі для разьвіцьця й функцыянаваньня гэтай супольнасьці»² варта ўдакладніць шляхам вы-

¹ Тишков В.А. Исторический феномен диаспоры // Национальные диаспоры в России и за рубежом в XIX—XX вв. Сборник статей / Под ред. академика РАН Ю.А. Полякова и доктора исторических наук Г.Я. Тарле. М.: ИРИ РАН, 2001. С. 9—44.

² Тощенко Ш.Т., Чаптыкова Т.И. Диаспора как объект социологического исследования // Социс. 1996. № 12. С. 37.

значэння пэўных дадатковых характарыстык. Так, дыяспара — гэта заўсёды культурная супольнасць, аб'яднаная паводле ўяўленняў аб агульнай радзіме і пабудаваных на гэтай падставе калектыўных сувязяў, групавой салідарнасці і дэманстраваных адносінах да радзімы³. Такім чынам, дыяспара вызначаецца не праз дэмаграфічную і этнічную рэальнасць, а праз пэўны стыль жыццёвых паводзінаў, які ёсць вынікам асабістага выбару чалавека. Менавіта гэтым дыяспара адрозніваецца ад астатняй міграцыі (эміграцыі ці іміграцыі — у залежнасці ад ракурсу даследавання).

Дыяспара ў большай ступені з'ява палітычная, у той час калі міграцыя — сацыяльная. У выніку, калі мы будзем гаварыць пра беларускіх імігрантаў у Аўстраліі, то, адпаведна з універсальным вызначэннем, да іх мы маем адносіць усіх асобаў, якія выехалі з сваёй Бацькаўшчыны на пастаяннае або доўга-часовае пражыванне з палітычных, рэлігійных, эканамічных, этнічных ці іншых прычынаў⁴ і пасяліліся на далёкім пятым кантынэнце. А вось да беларускай дыяспары ў Аўстраліі будучь належаць тыя нашыя суайчыньнікі, што, маючы сваю нацыянальную самасьведамасць і памяць пра Беларусь, імкнуліся аб'яднацца на падставе гэтай агульнасці, каб захаваць сваю культурную адметнасць у аўстралійскім грамадстве.

У нашым даследаванні, зыходзячы з акрэсленых вышэй характарыстык, мы будзем найперш звяртаць увагу менавіта на беларускую дыяспару ў Аўстраліі, на яе асяродкі, механізмы і этапы іх фармавання, а таксама на вонкавы культурны кантэкст і ўнутраны супярэчнасці ў працэсе захавання беларускай ідэнтычнасці ў аўстралійскім грамадстве. Разам з тым, мы ня будзем абмяжоўвацца адно толькі арганізацыйна-культурнымі формамі існавання асяродкаў, а паспрабуем звярнуцца і да сацыяльных працэсаў, якія адбываліся ў межах дыяспары і уплывалі на яе функцыянаванне. Дзеля гэтага асобнай увагі запатрабуе раней амаль зусім не даследаваная ў айчынай гістарыяграфіі праблема сям'і і ролі жанчыны ў жыцці беларускіх асяродкаў. Усё гэта дазволіць больш поўна асэнсаваць сутнасць такой з'явы, як беларуская дыяспара ў Аўстраліі.

³ Safran W. Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return // *Diaspora*. Vol. 1. No. 1. 1991. P. 83—84.

⁴ Эміграцыя // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі ў 6 тамах*. Т. 6. Ч. II. Мн., 2003. С. 256—262.

ГІСТАРЫЯГРАФІЯ ПРАБЛЕМЫ

Жыццё беларусаў у Аўстраліі не было аб'ектам спецыяльных навуковых даследаванняў ні ў самой краіне, ні за яе межамі. Таму магчыма сьцьвярджаць пра наяўнасць толькі фрагментарных згадак беларускай прысутнасці на пятым кантынэнце ў некаторых працах, прысьвечаных беларускай паваеннай эміграцыі наогул. Пэўныя абагуленыя звесткі пра нацыянальныя арганізацыі нашых суайчыньнікаў у Аўстраліі магчыма знайсці ў працы Івана Касяка «Другая Сусветная вайна і паваенны час», у згадках якога, аднак, ёсць шмат памылак і недарэчнасцяў і, што найбольш прыкра, не пазначаныя крыніцы пададзенай інфармацыі⁵. Тым ня менш, некалькі старонак у кнізе Івана Касяка — хіба што не адзіны прыклад вонкавага абагульнення звестак пра Беларускаю Аўстралію. Фрагментарныя згадкі дзейнасці беларускага радыё, школ і г.д. у некаторых публікацыях агульнаэміграцыйнай накіраванасці не даюць ніякага сьстэматычнага ўяўлення пра рэальны падзеі ў аўстралійскіх асяродках беларусаў, а вельмі часта падаюцца як пэўнага кшталту экзатычныя ілюстрацыі.

Звесткі пра асобных дзеячоў, падзеі і друк Беларускай Аўстраліі магчыма знайсці ў агульных даведкавых выданнях. Так, у «Хроніцы беларускага жыцця на чужыне (1945—1984)» Міколы Панькова ёсць шмат згадак пра падзеі ў беларускіх асяродках Аўстраліі⁶. Праўда, адпаведна з матэрыяламі пэрыядычнага друку, на якіх заснаваная хроніка, падзеі аўстралійскага жыцця тут пададзеныя надзвычай выбарна і часам з памылкамі ў датах і імёнах удзельнікаў. Біяграфіі некаторых (але ня ўсіх) рэлігійных дзеячоў у Аўстраліі магчыма знайсці ў кнізе «Беларускі хрысціянскі рух XX ст.» Юрыя Гарбінскага і Юрыя Туронка⁷. Каштоўныя звесткі пра беларускі друк у Аўстраліі ўтрымліваюцца ў складзеных Вітаўтам і Зорай Кіпельямі бібліяграфіях пэрыядычных і асобных выданняў «Беларускі і бела-

⁵ Касяк І. Другая Сусветная вайна і паваенны час // Найдзюк Я. Касяк І. Беларусь учора і сёння. Папулярны нарыс з гісторыі Беларусі. Мн., 1993. С. 364—368.

⁶ Панькоў М. Хроніка беларускага жыцця на чужыне (1945—1984). Мн., 2001. — 330 с.

⁷ Garbiński J. Turonek J. Białoruski ruch chrześcijański XX wieku. Słownik biograficzno-bibliograficzny. Warszawa, 2003. — 519 s.

русаведны друк на Захадзе»⁸. Праўда, падчас працы над гісторыяй беларусаў у Аўстраліі былі знойдзеныя некаторыя ня ўлічаныя ў бібліяграфіі выданні, як місіянерскі лісток «Вернік» або Інфармацыйны Бюлетэнь Камітэту Набышцы Беларускага Дому. Аднак складзеная Кіпелямі бібліяграфія, тым ня менш, дае надзвычай поўна ўявіць абсягі выдавецкай дзейнасці аўстралійскіх беларусаў.

Самі ўдзельнікі беларускага жыцця ў Аўстраліі амаль не займаліся сыстэматызацыяй звестак пра дзейнасць дыяспары, што, безумоўна, стварала дадатковыя складанасці й для патэнцыйных вонкавых даследнікаў. Найбольшым дасягненнем аўстралійскай беларускай гістарыяграфіі стаў англамоўны артыкул Вольгі Качан «Беларусы» ў энцыклапедычным даведніку «Аўстралійцы: Энцыклапедыя нацы, яе народаў і іх паходжаньняў»⁹.

Наглядзячы на вялікую ўвагу да іміграцыйных даследаваньняў у Аўстраліі, мясцовыя гісторыкі, сацыёлагі й г.д. амаль ня згадвалі ў сваіх працах беларусаў. Гэтая сытуацыя была справакаваная тым, што нашыя суайчыньнікі па прыбыцці ў Аўстралію амаль не фіксаваліся менавіта як беларусы, а больш як палякі, літоўцы, украінцы, расейцы. Таму для мясцовых навукоўцаў, што вывучалі нацыянальныя асаблівасці паваенных імігрантаў, беларусы, фактычна, не існавалі як нацыянальная група. Паказальны тут прыклад кнігі Дж. Марціна «Пасяленцы-ўцекачы. Перамешчаныя асобы ў Аўстраліі», дзе сярод даследаваных паводле нацыянальнай прыкметы выдзеленыя ў якасці краіны нараджэння толькі Расея й Украіна (як адна пазыцыя), Польшча, Вугоршчына, Чэхаславацчына, Літва, Югаславія, Латвія, Румынія, Эстонія¹⁰. Такая сытуацыя датычыць як навуковых даследаваньняў, гэтак і папулярных выданьняў. Так, у брашуры, прысьвечанай дзейнасці пераходна-

⁸ Беларускі й беларусаведны друк на Захадзе. Бібліяграфія. Асобныя выданні / Складальнікі Зора й Вітаўт Кіпелі. Нью-Ёрк — Менск, 2003. — 582 с.; *Belarusian Publishing In The West: A Bibliography. Periodicals / Compiled by Vitaut Kipel and Zora Kipel. New York: Ross Publishing Inc.* — 150 p.

⁹ Katchan O. *Byelorussians // Australian People: an Encyclopedia of the Nation, its People and Their Origins.* Sydney, 1988.

¹⁰ Martin J. *Refugee Settlers. A Study of Displaced Persons in Australia.* Canberra, 1965. — 116 p.

га лягеру Банагіля, празь які прайшло шмат беларусаў, згадкі пра нашых суайчыньнікаў у пераліку нацыяў таксама няма¹¹. На гэтым фоне значным прарывам выглядае падрыхтаваная прафэсарам славістыкі Юрыем Марванам з нагоды выставы «Беларусь і яе кнігі» аднайменная брашура, якая, праўда, амаль не закранае ўласна жыццё беларускай дыяспары ў Аўстраліі¹².

У апошнія гады да сыстэматызацыі матэрыялаў гісторыі беларусаў на пятым кантынэнце зьявілася адмыслова створанае Беларускае Гістарычнае Згуртаваньне ў Аўстраліі. Выдадзеная ў 2003 годзе кніга «Беларуская эміграцыя ў Паўднёвай Аўстраліі», створаная ў суаўтарстве Віктарам Кавалеўскім і айцом Міхасём (Бурносам), гэта першая спроба абагульнення звестак пра асобны беларускі асяродак, якая, аднак, ня можа быць акрэсленая як навуковае даследаваньне.

Абставіны прыбыцця нашых суайчыньнікаў у Аўстралію паспрыялі таму, што некаторыя звесткі адносна беларускай прысутнасці тут магчыма знайсці ў даследаваньнях палякаў і расейцаў. Так, прыкладам, у грунтоўнай манаграфіі Леха Пашкоўскага «Палякі ў Аўстраліі й Акіяніі. 1790—1940» ёсць звесткі пра выхадцаў зь беларускіх земляў, якія ў XIX — пачатку XX стагодзьдзя сьляліся на пятым кантынэнце¹³. Аналягічна, пэўныя агульныя дадзеныя фігуруюць у кнізе Г.І. Канеўскай «Нарыс расейскай іміграцыі ў Аўстраліі (1923—1947)»¹⁴.

КРЫНІЦЫ ДАСЬЛЕДАВАНЬНЯ

Адзначаная нераспрацаванасць праблемы дзейнасці беларускай дыяспары ў Аўстраліі была, у пэўнай ступені, зьявязаная й з спэцыфікай крыніцазнаўчай базы, а дакладней, з абмежаваным доступам да яе. Так, дакументальныя сьведчаньні дзейнасці беларускіх арганізацыяў і да сёньня цяжкадасягальныя

¹¹ *From the Steps of Bonegilla. Bonegilla Migrant Reception & Training Centre 1947—1971.* Albury, 2000. P. 6.

¹² Зьмест брашуры перадрукаваны ў: Інфармацыйны Бюлетэнь Фэдэральнай Рады Беларускіх Арганізацыяў у Аўстраліі. 1986. № 5. С. 9—15.

¹³ Paszkowski L. *Polacy w Australii i Oceanii. 1790—1940.* Londyn, 1962.

¹⁴ Каневская Г.И. *Очерк русской иммиграции в Австралии (1923—1947).* Мельбурн, 1998.

для даследнікаў. Адзіны вынятак — архіў Беларускага Аб'яднаньня ў Аўстраліі, які ўваходзіць у перададзены ў БДАМЛіМ фонд Алеся Алехніка. Тут магчыма знайсці найбольш ліставаньне арганізацыі, а таксама спіс удзельнікаў і сьведчаньні грамадзкіх ініцыятываў.

Сучасныя інфармацыйныя тэхналягіі зрабілі больш даступнымі дакумэнты з аўстралійскіх архіваў, што датычаць беларускай іміграцыі ў гэтую краіну. Так, на інтэрнэт-сайтах размешчаныя некаторыя асабістыя звесткі пра беларусаў, якія прыбывалі ў Аўстралію ў паваенны час (найчасцей даты нараджэньня й даты прыбыцьця), а таксама спісы пасажыраў параплаваў, што дастаўлялі імігрантаў, сярод якіх магчыма знайсці й нашых суайчынінікаў. Рэсурсы Дэпартаменту Іміграцыі й Шматкультурных ды Абарыгенскіх Справаў падаюць некаторую статыстыку прыбыцьця беларусаў на пяты кантынэнт у 90-х гадах ХХ стагодзьдзя.

Безумоўна, важныя крыніцы звестак пра жыцьцё беларускай дыяспары ў Аўстраліі гэта рознага кшталту ўспаміны яго ўдзельнікаў. Праўда, выдадзеных мэмуараў таксама надзвычай мала, а таму варта больш падрабязна спыніцца на кожнай публікацыі.

Адным зь першых свой апавед менавіта пра беларускае жыцьцё ў Аўстраліі выдаў Уладзімер Клуціцкі. У 1953 годзе ў выдавецтве Згуртаваньня Беларускіх Патрыётаў пабачыла сьвет ягоная невялікая (14 старонак) брашура «Першыя крокі (Агляд беларускага грамадзка-нацыянальнага жыцьця ў Аўстраліі)». Прычыны зьяўленьня гэтага твору аўтар патлумачыў так: «...*Бяруся за гэтую працу таму, што мне, як ініцыятару арганізацыйнага жыцьця беларускай эміграцыі ў Аўстраліі, добра ведамья першыя крокі ў гэтым напрамку, а таксама ведама, хто распачынаў і працаваў у самых цяжкіх абставінах, а тым больш, што я й сам прымаў актыўны ўдзел у закладзінках і працы й на 'т быў першым кіраўніком першае беларускае арганізацыі ў Аўстраліі — Беларускага Аб'яднаньня ў Аўстраліі...*»¹⁵. Абвешчаны намер асьвятліць праўдзівыя падзеі й матывацыя аўтара як іх непасрэднага ўдзельніка вымушаюць сур'ёзна паставіцца да твору Уладзімера Клуціцкага, які сапраўды паспрабаваў выкласьці гісторыю афармленьня беларускага жыць-

¹⁵ Клуціцкі У. Першыя крокі. Сыднэй: выданьне Згуртаваньня Беларускіх Патрыётаў, 1953. — 14 с.

ця ў Аўстраліі. Аўтар распавёў пра свой прыезд на зьлёны кантынэнт і першыя крокі беларускага жыцьця ў Канбэры, дзе ён працаваў напачатку.

Асноўны ж змест кнігі прысьвечаны падзеям беларускага жыцьця ў Сыднэі, а дакладней, афармленьню тут БНРаўска-БЦРаўскага расколу¹⁶, а таму ўзьнікае трывалае ўражаньне, што сапраўднаю мэтай аўтара было пакінуць у гісторыі ўласнае тлумачэньне менавіта тых падзеяў і сваёй ролі ў іх. Відавочна, што ладная канструкцыя развагаў пра важнасьць першасна непартыйнага характару Беларускага Аб'яднаньня ў Аўстраліі мусіла прывесці чытача «Першых крокаў» да ўпэўненасьці, што менавіта пазыцыя недалучэньня Уладзімера Клуціцкага (які, паводле ягоных словаў, не належаў ні да адной партыі) і была адзіна справядлівай.

Для даследаваньня ж вытокаў канфлікту кніга Клуціцкага ўяўляе толькі адну з трактовак падзеяў, якая вельмі часта не супадае з тым, што ведама зь іншых крыніцаў. Аднак вартасьць «Першых крокаў» вызначаецца ня гэтулькі спробай аўтара з свайго пункту гледжаньня выкласьці змест і прычыны палітычнага падзелу ў Сыднэі, а тым, што ён агучыў для гісторыі імёны людзей, якія стаялі ля вытокаў усяго беларускага жыцьця ў Аўстраліі: Аляксандар Смаль, Аркадзь Качан, Аляксандар Раманоўскі, Анатоль Сумны, Пётра Гайдзель, Янка Кудрук, Адам Жураўлёвіч, Міхась Шэка й інш.

Каштоўныя й надзвычай грунтоўныя нататкі пра жыцьцё беларусаў-перасяленцаў у Сыднэі апублікаваў у 1959 годзе ў газэце «Бацькаўшчына» пад псеўданімам Ул. Сьцяблевіч Уладзімер Бакуновіч. Падрабязна й дакладна ён распавёў пра ўсе

¹⁶ БНРаўска-БЦРаўскі раскол — палітычны падзел беларусаў паванна хвалі эміграцыі, які адбыўся ў 1947—1948 гадах у Нямеччыне і быў пазьней перанесены ў краіны сталага пасяленьня эмігрантаў. БНРаўцы — прыхільнікі адноўленай пры канцы 1947 году Рады Беларускай Народнай Рэспублікі. Часам ужываюць таксама назоў «крывічы», бо ў шэрагах прыхільнікаў Рады БНР была агучаная ідэя замены назвы «Беларусь» на «Крывія», каб пазьбегнуць атаесамленьня беларусаў з расейцамі. БЦРаўцы — прыхільнікі адноўленай на пачатку 1948 году Беларускай Цэнтральнай Рады. Часам выкарыстоўваецца няправільны назоў «зарубежнікі», карані якога, верагодна, палягаюць у ранейшых кантактах кіраўніцтва БЦР з прадстаўнікамі беларускага вышэйшага праваслаўнага сьвятарства, што ў 1946 годзе далучыліся да Расейскай Зарубежнай Праваслаўнай Царквы.

абставіны жыцця, умовы працы, стаўленьне аўстралійцаў да нашых суайчынікаў. Шмат увагі Уладзімер Бакуновіч, як і наогул тутэйшыя беларусы, аддаваў апісанню амаль неабмежаваных, паводле ягоных словаў, магчымасцяў наладжвання матэрыяльнага дабрабыту, ствараючы разам зь іншымі вобраз Аўстраліі як «зямлі абяцанай»¹⁷. Асабліва яскрава прасочваецца гэты вобраз у аповедах тых, хто прыехаў у Аўстралію ў маладым веку і здолеў хутка прыстасавацца да новага жыцця. Нататкі Уладзімера Бакуновіча не былі выдадзеныя асобна і не зусім падыходзяць пад катэгорыю мэмуараў, але гэта надзвычай інфармацыйная крыніца даследавання.

Пасля кнігі Уладзімера Клуціцкага і нататкаў Уладзімера Бакуновіча спэцыяльнае выданьне аповедаў беларусаў пра сваё жыццё на пятым кантынэнце спынілася на доўгі час. Праўда, на замову БІНІМу Аляксандар Калодка ў 1984 годзе напісаў успаміны пра жыццё ў Аўстраліі, аднак апублікаваныя яны былі толькі ў 1999 годзе. Згаданы твор, у адрозьненне ад іншых аповедаў аўстралійскіх беларусаў, ня меў біяграфічнага характару. Гэта менавіта агляд падзеяў беларускага жыцця ў розных асяродках Аўстраліі, пра якія аўтар ведаў ня толькі з асабістага досведу, але і з іншых крыніцаў. Відавочна, што ў 1984 годзе, калі Аляксандар Калодка пісаў свае ўспаміны і калі ўжо існавала Фэдэральная Рада Беларускай Арганізацыі ў Аўстраліі, не былі такімі актуальнымі падзеі расколу пачатку 50-х гадоў, таму аўтар і ня згадвае пра іх і пра тое, хто быў правы, а хто вінаваты.

Тым ня менш, успаміны Аляксандра Калодкі ўтрымліваюць, напрыклад, надзвычай каштоўныя звесткі пра беларускае жыццё ў Брысбэне да сярэдзіны 50-х гадоў. Варта ўвагі таксама згадка пра першадрукавае стаўленьне аўстралійцаў да імігрантаў: «*Аўстралійскае насельніцтва ў вадносінах да эмігрантаў было вельмі неталерантнае. Гутарка ў інакшай, як ангельская, мове на вуліцы, у транспарце была часта прычынай непрыемных заўвагаў ды патрабаванняў гаварыць па-ангельску. Ды інакш яно не магло і быць, бо палітыкай ураду была*

¹⁷ Стварэнне карціны матэрыяльнага дабрабыту ў Аўстраліі ў нататках Уладзімера Бакуновіча тым больш цікава, што сам ён не жадаў на стале жыхарства застацца ў гэтай краіне, зьехаўшы спачатку на студыі ў Лювэн, а затым у ЗША. І, паводле сьведчаньняў сястры Лізы, Уладзімеру надзвычай не падабалася жыць у Аўстраліі.

поўная і як найхутчэйшая асыміляцыя»¹⁸. Важна адзначыць, што ня ўсе беларусы ўсведамлялі, што патрабаваньне перайсці на ангельскую мову было ня толькі пэрсанальным жаданьнем аўстралійцаў, зь якімі яны сутыкаліся, але мэтанакіраванай палітыкай уладаў.

Успаміны Аляксандра Калодкі маюць вартасць і як спроба кароткай сыстэматызацыі звестак пра асноўныя кірункі беларускай дзейнасьці ў Аўстраліі: удзел у нацыянальных выставах, стварэнне мастацкіх калектываў, наладжваньне беларускіх радыёперадачаў, арганізацыю беларускіх школак і г. д. Цікавыя таксама пададзеныя асноўныя падзеі наладжвання рэлігійнага жыцця беларусаў Аўстраліі з характарыстыкамі асобаў сьвятароў, асабліва архіепіскапа Сяргея (Ахатэнкі), праціўнікам якога, як і большасць мэльбурнскіх беларусаў, быў аўтар: «*У 1950 годзе зусім неспадзявана ў Аўстралію прыехаў першарарх БАПЦ архіепіскап Сергій, адпушчаны Ўкраінскай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквой. Быў ён чалавекам малаадукаваным, бязь ведаў кіраўніцтва царквой, уладалюбівы (хоць, паводле ягоных слоў, быў манахам з маладых гадоў). Ягоня розныя недарэчныя прапановы і вымаганьні прынеслі шмат клопату як беларускім, так і ўкраінскім вернікам. Дзе ён ні спыніўся — у Мэльбурне, Сьіднэі, Пэрце, Адэляйдзе, — паўсюль былі незадавальненьні і канфлікты»¹⁹.*

Ва ўспамінах Аляксандра Калодкі зусім ня згадваюцца беларусы Заходняй Аўстраліі, што можа быць зьвязана як з значнай тэрытарыяльнай аддаленасьцю гэтай часткі краіны, так і з тым, што значная актывізацыя беларускага жыцця ў Пэрце адбылася ў сярэдзіне 80-х гадоў (пасля напісаньня ўспамінаў), калі тут таксама былі наладжаныя беларускія радыёперадачы і адбылася своеасабліва зьмена пакаленьняў у нацыянальнай арганізацыі.

Больш грунтоўныя мэмуары выдаў асобнай кнігай у 1999 годзе беларускі дзяч Сьіднэю Алесь Алехнік. Адзначаны твор мае выразны біяграфічны характар. На фоне аповеду пра падзеі асабістага жыцця аўтар стварыў нарыс уласнай грамадзкай дзейнасьці ў Беларускім Аб'яднаньні ў Аўстраліі (у Сьіднэі). Безумоўную вартасць маюць мэмуары Алесь Алехніка ў

¹⁸ Калодка А. Беларусы ў Аўстраліі // Беларуская мэмуарыстыка на эміграцыі / Уклад. Лявон Юрэвіч. Нью-Ёрк, 1999. С. 329—330.

¹⁹ Тамсама. С. 338.

частцы асьвятленья беларускага ўдзелу ў аўстралійскіх і міжнародных мерапрыемствах, як Кангрэсы Сусьветнай Антыкамуністычнай Лігі, што заставаліся па-за ўвагай ня толькі іншых аўтараў успамінаў, але таксама й большасьці карэспандэнтаў эміграцыйнай прэсы.

Нельга не заўважыць пэўную тэндэнцыйнасьць мэмуараў Алеся Алехніка. Як прадстаўнік БЦРаўскай арганізацыі (Алехнік зьявіўся ў Сыднэі ўжо па афармленьні расколу), ён амаль не гаварыў пра прыхільнікаў Рады БНР і іх дзейнасьць. У выніку, пра беларускія радыёперадачы, якія выходзілі ад 1976 году, аўтар згадаў толькі ў падзеях 1989 году й толькі ў зьвязку з уласным у іх удзелам²⁰. Таксама назіраецца пэўная тэндэнцыя да перабольшваньня аўтарам уласнай ролі ў беларускім жыцьці Сыднэю. Так, паводле ягоных словаў, ён адзін быў выдаўцом і аўтарам часопіса «Новае Жыцьцё», аднак гэтак выданьне выходзіла яшчэ да зьяўленьня Алеся Алехніка ў горадзе, пра што ў мэмуарах зусім няма зьвестак. Па-за ўвагай аўтара засталася шмат падзеяў і асобаў, таму пададзеныя ў кнізе звесткі нельга ахарактарызаваць як поўныя. Тым ня менш, мэмуары Алеся Алехніка — яскравы прыклад адлюстраваньня дзейнасьці асобных нацыянальных арганізацыяў Аўстраліі ў асабістым жыцьці й сьведамасьці беларуса.

Зусім іншыя ўспаміны Сымона Шаўцова, аўтар якіх засяродзіўся адно толькі на падзеях прыватнага жыцьця. Ён дакладна апісаў умовы працы ў Аўстраліі й тыя жыцьцёвыя акалічнасьці, якія перашкаджалі шмат каму зь беларусаў атрымаць больш кваліфікаваную працу²¹. Прысутнічае ў мэмуарах і першапачатковае адчуваньне часовасьці аўстралійскага жыцьця. Аднак мары пра вяртаньне разьбіліся й аб пабытовыя камяні, і аб сумныя весткі пра лёс тых, хто паспрабаваў вярнуцца на радзіму.

«Прышоў аднойчы з работы, галава траічыць ад сьпёкі, кажу жонцы: «Больш не магу тут жыць. Паедзем у Беларусь, або ў Польшчу?» Жонка залямантавала: «Ты што, хочаш нас загубіць? Я ж ня вытрымаю падарожжа морам. Сюды прыехала ледзь жывая. Дый зацяжарыла я — мне будзе яшчэ горш!» [...] Часова адкінуў думку пра зьвяртаньне.

²⁰ Алехнік А. Пад бел-чырвона-белым (memento patriam). Вільня: Рунь, 1999. С. 186.

²¹ Шаўцоў С. Мая Адысея: Успаміны. Апавяданні. Вершы. Вільня: Рунь, 1999. С. 50.

У 1954 годзе мой сусед, расеец, прадаў сваю хату і ўсё, што ў яго было, ды зь сям'ёю паехаў на радзіму, у Расею... Праз чатыры месяцы дасталі мы пісьмо ад ягонаі жонкі. Яна пісала, што ейнага мужа, Пятра, паслалі няведама куды, а яна зь дзецьмі жыве ў сваіх бацькоў. Савецкія ўлады не прызналі іхні шлюб, бо яны пабраліся ў Нямеччыне, а не ў СССР. Вось гэтак пісьмо няіснай жанчыны й адахвоціла мяне паехаць ня тое што ў Менск, а нават і на «отысканы землі» ў Польшчу»²².

З успамінаў Сымона Шаўцова незразумела, наколькі шчыльныя сувязі былі ў аўтара зь беларускімі арганізацыямі ў тым жа Сыднэі, але відавочна, што беларушчына мела пэўную прысутнасьць у ягоным жыцьці.

Брак выдадзеных мэмуараў беларусаў Аўстраліі з аднаго боку падвышае каштоўнасьць кожнага з твораў для дасьледнікаў, а з другога — падштурхоўвае да больш актыўнай дзейнасьці ў зьбіраньні яшчэ не апублікаваных успамінаў. Вялікую працу ў гэтым кірунку робіць створанае Беларускае Гістарычнае Згуртаваньне. Гэтая арганізацыя наладзіла зьбіраньне й падрыхтоўку да публікацыі ўспамінаў удзельнікаў беларускага жыцьця ў Аўстраліі. Сабраныя адным з новых беларускіх эмігрантаў Віктарам Кавалеўскім аповеды ведамых беларусаў Паўла Гуза, Уладзімера Шнэка (Случанскага), айца Аляксандра (Грыцука) і іншых утрымліваюць каштоўныя звесткі пра арганізацыю беларускага скаўтыngu ў Аўстраліі, стварэньне й дзейнасьць нацыянальных арганізацыяў у розных асяродках дыяспары²³.

Пэўнае дачыньне да жыцьця беларусаў у Аўстраліі маюць успаміны Зінаіды Кадняк пра свайго мужа Алеся Салаўя, надрукаваныя ў «Беларускай мэмуарыстыцы на эміграцыі». Аўтарка распавядае, як цяжка было паэту, адукаванаму чалавеку, праз усё жыцьцё на эміграцыі працаваць на фабрыцы й ня мець ні пэрспэктываў, ні спадзеву вярнуцца на радзіму²⁴. Відавочна, што грамадзкае жыцьцё беларусаў у Аўстраліі не стварыла для Алеся Салаўя трывалых стымуляў да творчасьці.

²² Тамсама. С. 49—50.

²³ Апавяданьні аўстралійскіх беларусаў складаюць частку з кнігі Віктара Кавалеўскага «Беларусы Аўстраліі: А хто там ідзе?», якая рыхтуецца да друку ў Адэляйдзе.

²⁴ Кадняк З. Успаміны пра Алеся Салаўя // Беларуская мэмуарыстыка на эміграцыі / Уклад. Лявон Юрэвіч. Нью-Ёрк, 1999. С. 319—327.

Сабраныя разам, мэмуарныя творы нашых суайчыньнікаў у Аўстраліі дазваляюць удакладніць факталагічны бок дзейнасьці беларускіх арганізацыяў і асобаў, а таксама паспрабаваць зразумець чалавечую спэцыфіку жыцьця аўстралійскіх беларусаў.

Яшчэ больш яркая адбітак дзейнасьці дыяспары на асабістым жыцьці яе ўдзельнікаў магчыма прасачыць на прыкладзе вусных сьведчаньняў, зьбіраньне й публікацыя якіх склалі асобную частку дасьледаваньня. Паказальна, што запісаньня ў часе наведваньня беларускіх асяродкаў у Мэльбурне, Адэляйдзе й Сыднэі ўспаміны найбольш належаць жанчынам, чыя роля ў жыцьці дыяспары заставалася па-за ўвагай іншых крыніцаў²⁵.

Цікавай, але малаведамай і маладаступнай для дасьледнікаў катэгорыяй крыніцаў ёсьць эпістальныя аўстралійскіх беларусаў. Ведама, што лістоўныя сувязі суайчыньнікаў у розных краінах трывалі гадамі, аднак асабістыя архівы дзеячоў беларускай Аўстраліі амаль не публікаваліся²⁶ й застаюцца недаступнымі для айчынных навукоўцаў.

Найбольш колькасная і разнастайная паводле зместу катэгорыя крыніцаў па гісторыі беларусаў у Аўстраліі — пэрыядычны друк. Праўда, абмежаваныя магчымасьці і нетрываласьць мясцовых беларускіх пэрыёдыкаў, пра якія яшчэ будзе асобная гаворка ў кнізе, абумовіла даволі значную прысутнасьць аўстралійскіх суайчыньнікаў на старонках беларускіх эміграцыйных выданьняў за межамі Аўстраліі. Гэтыя пэрыёдыкі мелі пастаянных карэспандэнтаў на пятым кантынэнце, якія паведамлялі аб усіх значных падзеях мясцовага беларускага жыцьця.

Першыя звесткі пра прыезд беларусаў у Аўстралію былі апублікаваныя на бачынах газэты «Бацькаўшчына». У траўні—чэрвені 1948 году былі надрукаваныя допісы Аляксандра Калодкі «Бывай, Эўропа! (Ліст з дарогі ў Аўстралію)» і «Мы ў Аўстраліі», ад якіх пачынаецца летапіс прысутнасьці беларусаў пятага кантынэнту на старонках эміграцыйнага друку. Па-

²⁵ Спэцыфіка сабраных успамінаў будзе больш падрабязна прааналізаваная ў асобным разьдзеле кнігі.

²⁶ Рэдкім выключэньнем ёсьць апублікаваныя лісты Сьцяпана Шнэка да Юркі Віцьбіча, а таксама некаторыя допісы карэспандэнтаў пэрыядычных выданьняў, якія цалкам публікаваліся ў асобных выпадках, як гэта было з допісамі прафэсара Міколы Нікана ў «Божым Шляхам» і інш.

ведамленьні пра арганізацыю беларускіх суполак у Брысбэне, Сыднэі, Мэльбурне, Адэляйдзе й Пэрце, адзначэньне нацыянальных сьвятаў, галоўныя праблемы й падзеі беларускага жыцьця сталі рэгулярна друкавацца ў газэтах і часопісах «Бацькаўшчына», «Беларус», «Незалежная Беларусь», «Беларускае Слова», «Барацьба», «Божым Шляхам», «Голас Царквы» й інш. Невялічкія, часта бяз подпісаў (або падпісанья ініцыяламі ці словамі кштальту «Вэтэран», «Прысутны», «Задаволены»), нататкі пра пачатак беларускага жыцьця ў Аўстраліі першай паловы 50-х гадоў з часам зьмяніліся на больш грунтоўныя аўтарскія аповеды.

Нельга сказаць, што вестак з Аўстраліі было шмат, асабліва калі параўноўваць з прысутнасьцю на старонках эміграцыйнага друку беларусаў з Ангельшчыны, Канады, ЗША. Аднак кожная больш-менш істотная падзея беларускага жыцьця Аўстраліі знаходзіла сваё адлюстраваньне ў тым ці іншым беларускім эміграцыйным выданьні. Так, газэты «Бацькаўшчына» й «Беларус» штогод абавязкова атрымоўвалі зьвесткі пра сьвяткаваньне ўгодкаў беларускае незалежнасьці й Слуцкага паўстаньня ў Мэльбурне, Сыднэі, Адэляйдзе, Пэрце, а таксама часам угодкаў Беларускай Краёвай Абароны (23 лютага) і Другога Ўсебеларускага Кангрэсу (27 чэрвеня), Дня Маці, юбілеяў беларускіх паэтаў і пісьменьнікаў. Зьмест зацэмак, верагодна, адлюстроўваючы й зьмест падзеяў, не адрозьніваўся значнай разнастайнасьцю. Аўстралійскія беларусы рэдка адгукаліся грунтоўнымі артыкуламі на актуальныя праблемы эміграцыйнага жыцьця ці падзеі на Бацькаўшчыне. Аднак сваімі рэгулярнымі паведамленьнямі яны на працягу многіх гадоў адзначалі ўласную прысутнасьць у агульным грамадзкім жыцьці нашых суайчыньнікаў на чужыне.

Імёны многіх карэспандэнтаў у Аўстраліі немагчыма дакладна вызначыць, бо яны падпісваліся псеўданімамі, або зусім не падпісвалі свае зацэмкі. Іншых магчыма ідэнтыфікаваць па крыптанімах. Так, сярод сталых аўтараў **Сыднэю** варта адзначыць доктара Язэпа Малецкага (пісаў таксама пад псеўданімам А.(Я.) Лаўрыновіч), чые зацэмкі пра падзеі ў гэтым горадзе зьяўляліся на старонках «Бацькаўшчыны», «Беларуса» й інш. Ён ужо ў 1959 годзе ў сваёй нататцы «Як жывецца ў Аўстраліі» з сумам паведамляў пра «посьпехі» працэсу асыміляцыі беларусаў: «... Час робіць сваё: заціраецца ўспамін роднае хаты, якую ўжо бальшавікі пасьпелі разбурыць, чалавек узрастае ў

чужое асяродзьдзе, а дзеці зусім зьліваюцца з чужым краем»²⁷. Адною зь нешмаглікіх жанчын-карэспандэнтак доўгі час была Аўгінья Каранеўская, чые допісы ў газэце «Беларус» на працягу 1975—1982 гадоў падрабязна распавядалі пра жыцьцё сьднэйскіх беларусаў. Пасьля яе сьмерці асноўным карэспандэнтам зь беларускага Сьднэю зрабіўся Міхась Лужынскі.

Сталым аўтарам нататкаў пра беларускае жыцьцё ў **Мэльбурне** доўгі час быў Аляксандар Калодка. Шмат допісаў у розныя эміграцыйныя пэрыёды дасылаў таксама прафэсар Мікола Нікан. Цікава, што рэдакцыя часопіса «Божым Шляхам» цягам 1965—1973 гадоў друкавала й прыватныя лісты гэтага чалавека, менш афіцыйныя, хутчэй з уласнымі пачуцьцямі ад жыцьця ў Аўстраліі, яе клімату, прыроды, людзей. Тыя лісты былі своеасаблівым адказам для цікаўных пра тое, што ўяўляла сабой Аўстралія як краіна. Некаторы час аўтаркай допісаў у «Беларус» з Мэльбурну была Эўлялія Яцкевіч, актыўная дзяўчка беларускага жыцьця, старшыня Беларускага Цэнтральнага Камітэту ў 1976—1980 гадах. Часта пісалі пра дзейнасьць нацыянальных грамадзкіх арганізацыяў Мікола Скабей, Павал Гуз (Паўлюк Дуброўскі) і некаторыя іншыя беларускія Мэльбурну. Іх нататкі згадвалі й пра дзейнасьць беларускіх скаўтаў, і пра супольную пабудову беларусамі дамоў на пачатковым этапе іх уладкаваньня ў штаце Вікторыя, і пра наладжаньня ў 50-х гадах лекцыі беларусаведы, і пра асаблівасьці беларускіх мерапрыемстваў на працягу болей як паўстагодзьдзя гісторыі асяродку.

З Паўднёвай Аўстраліі галоўнымі карэспандэнтамі беларускіх выданьняў былі Янка Ролсан, які падпісаўся часта як Янка Яр, а таксама Парфіры Трысмакоў і Ўладзімер Акавіты. Іх зацёмкі пра царкоўныя й сьвецкія сьвяткаваньні беларусаў у **Адэляйдзе** сьведчылі пра надзвычай моцную рэлігійную складовую нацыянальнага жыцьця ў гэтым беларускім асяродзьдзі.

Менш рэгулярна, але заўсёды вельмі грунтоўна пісалі карэспандэнты пра падзеі беларускага жыцьця ў Заходняй Аўстраліі. Амаль адзіным аўтарам газэты «Беларус» з **Пэрту** ад 50-х гадоў і да восні 2003 году быў Міхась Раецкі. А ў часопіса «Божым Шляхам» быў свой сталы карэспандэнт у іншым горадзе Заходняй Аўстраліі — Альбані — Кастусь Чабатар, які часам пісаў пад псеўданімам Ч. Канстантыновіч. Ягоныя допісы — гэта мастацкія замалёўкі з аўстралійскай прыроды, аба-

²⁷ Лаўрыновіч А. [Малецкі Я.] Як жывецца ў Аўстраліі // Бацькаўшчына. 1959. № 9 (445).

рыгенскіх звычаяў, асаблівасьцяў грамадзкіх працэсаў у краіне, а таксама ўспаміны й нататкі з уласнага жыцьця ў Аўстраліі й на радзіме. Кастусь Чабатар шмат разважаў наконт умоваў жыцьця й магчымасьцяў нашых суайчыньнікаў у Аўстраліі. У адрозьненне ад іншых аўтараў, ён вельмі крытычна ставіўся да аўстралійскай рэчаіснасьці й, паводле нататкаў, вельмі сумаваў па страчанай Радзіме. У сваім артыкуле «Што Беларусь кажа аб Аўстраліі» ён сьцьвярджаў: «*Нас тут ня любяць: апошніх прымаюць на працу й першых звальняюць. На кіраўнічых становішчах нашых мала. Ну што ж? Страцілі Бацькаўшчыну, страцілі ўсё! Кожная сям'я жыве сваім жыцьцём — ня так, як у нас было: вечарам пасядзець на прызьбе, пагутарыць, а тут сусед да суседа ня пойдзе...*»²⁸. Замалёўкі Чабатара — часам гумарыстычныя, часам праблемныя — дапамагаюць крыху па-іншаму зірнуць на рэальнае жыцьцё беларусаў у Аўстраліі.

Свае аўтары ў Аўстраліі былі й у іншых пэрыёдыкаў. Так, Алесь Алехнік, відавочна, быў карэспандэнтам часопіса «Барацьба», а магчыма й газэты «Беларускае Слова». Нехта з парафіянаў БАПЦ у Мэльбурне й Адэляйдзе рэгулярна дасылаў свае зацёмкі з рэлігійнага жыцьця мясцовых беларусаў у «Голас Царквы», «Царкоўны Пасланец», «Царкоўныя Навіны». Былі карэспандэнты ў Аўстраліі й у таронцакага «Беларускага Голасу», праўда, дакладнае аўтарства высьветліць надзвычай складана.

Асаблівасьцю карэспандэнцкіх паведамленьняў з часам становіцца стыльвая й зьмястоўная аднастайнасьць зьвестак (узьнікае ўражаньне, што й само грамадзкае жыцьцё беларусаў, сьвяткаваньні, падзеі ператвараюцца ў своеасаблівую натуральную завязьдэнку з амаль нязьменным з году ў год зместам). Яшчэ адной прыкметай зьвестак з Аўстраліі ёсьць тое, што часам у паведамленьнях адчуваюцца водгукі нутраных канфліктаў беларускага асяродзьдзя. Праўда, наяўнасьць у выданьнях звычайна толькі аднаго карэспандэнта ад цэнтру (Мэльбурну, Сьднэю, Адэляйды) давала яму магчымасьць паказваць уласны пагляд на падзеі й абыходзіць вострыя моманты ўзаемадчыненьняў беларускіх арганізацыяў. Тым ня менш, водгаласы спрэчак часам прарываліся й на бачыны неаўстралійскіх эміграцыйных пэрыёдыкаў.

²⁸ Канстантыновіч Ч. [Чабатар К.] Што кажа беларус аб Аўстраліі // Божым Шляхам. 1966. № 6 (99). С. 18.

Асобную групу матэрыялаў з Аўстраліі на старонках эміграцыйных часопісаў складаюць літаратурныя творы, часцей паэтычныя. Многія зь іх друкаваліся на старонках «Баявой Ускалосі». Так, у 70-х гадах у гэтым часопісе публікаваліся вершы Янкі Макарэвіча, Анатоля Сумнага, Алеся Салаўя, Паўлюка Дуброўскага, Пётры Сасноўскага. Пераважная большасьць твораў аўстралійскіх беларусаў (за выключэньнем Алеся Салаўя) прысьвечаныя тэматыцы жыцьця на чужыне, тут і па радзіме або ёсьць стылізацыямі пад народную творчасць і не адрозніваюцца разнастайнасьцю паэтычных формаў.

Сталая прысутнасьць на старонках неаўстралійскіх пэрыёдыкаў давала беларусам Аўстраліі магчымасьць адначасова й падтрымліваць кантакты з суайчыннікамі, і рэпрэзэнтаваць сябе ў гісторыі беларускага замежжа другой паловы XX стагодзьдзя. Усё вышэй згаданае дазваляе шырока выкарыстоўваць публікацыі ў пэрыядычным друку ў якасьці асноўных (бо найбольш рэгулярных і разнастайных) крыніцаў па гісторыі беларускай Аўстраліі.

Агульная характарыстыка крыніцаў дасьледаваньня беларускай Аўстраліі дазваляе зрабіць выснову, што комплексны й крытычны аналіз наяўных дакумэнтаў і сьведчаньняў (большыня зь якіх маюць выразны суб'ектыўны характар) дае магчымасьць некаторым чынам асэнсаваць змест і мэханізмы фармаваньня й дзейнасьці беларускай дыяспары, а разам і паказаць прыватнае (на ўзроўні асобнага чалавека) вымярэнне яе гісторыі.